

A Mongol Nemzeti Könyvtár jövője

2008 novemberében a *Mellon Alapítvány* azzal bízta meg az *eIFL.net Alapítványt*, hogy 2009 folyamán segítse a *Mongol Nemzeti Könyvtár (MNK)* stratégiai tervének elkészítését. (Az *eIFL.net* egy 1999-ben alapított nemzetközi nonprofit szervezet, amelynek fő célja, hogy segítse Afrika, Ázsia és Európa fejlődő és átalakulóban lévő országainak könyvtárait abban, hogy fenntartható hozzáférést tegyenek lehetővé a magas minőségű digitális információkhoz.)

A Mongol Nemzeti Könyvtár stratégiai tervének kidolgozását két sajátos körülmény hívta életre: 2007-ben a kuvaiti emír bejelentette, hogy egy új nemzeti könyvtári épületet adományoz Mongóliának; a másik tényező pedig az volt, hogy az *eIFL* Alapítvány könyvtári konzorciumot hozott létre az országban. A kuvaiti emír döntése egyben a mongol kormány figyelmének is középpontjába helyezte a nemzeti könyvtárat és könyvtárügyet; a második körülmény pedig szakmai fórumot teremtett a fenntartókkal való konzultációhoz.

A Mongol Nemzeti Könyvtár 3 milliós állományával az ország legnagyobb könyvtára, amely közel 1 millió értékes régi könyvet és kéziratot őriz. A könyvtár a mongol könyvtárosképzés módszertani központja is. 2001 óta internetkapcsolattal rendelkezik, s kulcsszereplője az *eIFL* Alapítvány által létrehozott könyvtári konzorciumnak, amelynek célja, hogy kiszélesítse az elektronikus forrásokhoz való hozzáférés lehetőségét szerte az országban.

A könyvtár jelenlegi épülete, amelyet 1951-ben adtak át, ma már nem felel meg a felhasználók igényeinek és a könyvtár által nyújtott szolgáltatások elvárható szükségleteinek. Az új könyvtárépület alapkövét már lerakták, s a nemzeti könyvtár három év múlva beköltözhet új otthonába.

A projekt

2008 áprilisában a Nemzeti Könyvtár, az ICT-ben érdekelt minisztériumok és könyvtárak felkérték az

eIFL.net-et, hogy nyújtsanak segítséget a Mongol Nemzeti Könyvtár stratégiai tervének elkészítéséhez, az új épületbe való átköltözéshez és az ezzel együtt járó, szükséges módosítások, fejlesztések végrehajtásához (mint pl. szervezeti változások, új szolgáltatások és technológiák bevezetése). A projekt fő célja az volt, hogy az *eIFL.net* számára átfogó program kidolgozását tegyék lehetővé, amely a stratégiai tervezés alapelveire épít, s együttműködik a könyvtár vezető munkatársaival ugyanúgy, mint az *Oktatási, Tudományos és Kulturális Minisztérium* (mint alapító), a nemzeti ICT hatóság (a fő innovátor), az illetékes parlamenti bizottság felelőseivel és a mongol könyvtári konzorcium további tagjaival.

A projekt fő célkitűzései a következők voltak:

- Segítségnyújtás a Nemzeti Könyvtárnak abban, hogy az új épületbe való költözés és a kialakítandó új szolgáltatások fényében kidolgozza új stratégiai tervét.
- Segítségnyújtás a Könyvtárnak abban, hogy értse a költözés következtében elkerülhetetlen menedzsmentváltozások szükségességét.
- A Nemzeti Könyvtár, fenntartói környezete és szakmai környezete stratégiai menedzsmentkapacitásának, felkészültségének fejlesztése.
- Tudás- és tapasztalatátadás olyan könyvtárak segítségével, amelyek már végigéltek hasonló folyamatokat.
- A tervezési periódusban jelentkező feladatokat érintő pénzügyi szempontok számbavétele.

A célkitűzések elérése érdekében a következő feladatokat határozták meg:

- *Monika Segbert-Elbert* és *David Fuegi* látogatása (2009. január): a munkába bevonandó helyi csapat összeállítása, egyetértés kialakítása a fő célkitűzések és az elérésüket szolgáló tevékenységek tekintetében, a workshopok időzítése, valamint bizalmon alapuló kapcsolatok építése céljából.
- Workshopok a következő témákban: stratégiai tervezés, stratégiai terv készítése, érdekérvényesítés.

Az első, háromnapos workshopot, amelyen valamennyi érdekelt fél tagjai részt vettek, 2009 áprilisában tartották Ulánbátorban. A képzés elsősorban a stratégiai tervezés módszertanára és esettanulmányok vizsgálatára irányult (sikeres tervezési folyamatok az orosz, svájci, szingapúri, ausztrál és brit nemzeti könyvtárakban). A workshopra készülve a mongol fél végzett előzetes kutatást arról, hogy milyenek szeretnék fenntartói és használói látni az új nemzeti könyvtárat, és milyen új szolgáltatásokkal szeretnének ott találkozni. Más konzorciumi tagok a könyvtárügyet meghatározó mongol jogszabályokat vizsgálták, és meghatározták azokat a területeket, ahol fejlesztésekre van szükség. A workshop kétnyelvű volt (angol és mongol), az anyagait pedig elérhetővé tették a világhálón.

A következő négy hónapban a helyiek további konzultációkat folytattak a mongol könyvtári konzorcium tagjaival, az illetékes minisztériumokkal, kiadókkal és könyvtárosokkal. Ezt követően elkészítették a stratégiai terv fő fejezeteinek vázlatát (a képzésen tanult formátumban), majd vitafórumokat tartottak a prioritásokat illetően. Az így elkészült dokumentum szolgált a második háromnapos workshop alapjául, amelyre 2009 júliusában került sor. A sikeres együttgondolkodást, közös munkát követően a minisztérium illetékese elismerésének adott hangot: *„néhány hónapja még egy vázlat összerakása is lehetetlennek tűnt, most pedig már egy stratégiai terv első tervezetén dolgozunk!”*.

A workshopot követően alakult MNK-munkacsoport újabb revízió alá vette a szöveget, különös figyelemmel a leggyengébbnek ítélt területekre:

- hogyan illeszkedik a stratégia a kormány prioritásaihoz;
- a közkönyvtárak vezető szerepének kérdése;
- partnerségi modellek;
- egy e-stratégia és a megfelelő jogszabályok szükségessége;
- nemzeti vita lefolytatásának szükségessége a mongol könyvtári rendszer reformjáról;
- az MNK szerepe a létrejövő új szcenárióban;
- az MNK személyzeti politikája mint a sikeres modernizáció alapja.

A stratégiai tervet végül 2009 novemberében benyújtották az Oktatási, Tudományos és Kulturális Minisztériumhoz és a mongol parlamenthez (utóbbihoz a költségvetési vonatkozások miatt is).

2009 decemberében került sor az utolsó workshopra, melyen a lett *Kristine Paberza* tartott

előadást a kulturális érdekérvényesítés (hogyan szerezzünk támogatókat) témájában.

Eredmények és további tennivalók

A projekt sikerességét a nemzetközi gazdasági problémáktól kezdve a 2009. májusi mongóliai elnöki választásig sokféle tényező befolyásolta. (Ez utóbbi eredményeképpen pl. más párt adja az elnököt, mint amelynek többsége van a parlamentben. Ennek hatása ugyan még nem látszik tisztán, de biztos, hogy az MNK vezetőinek jó kapcsolatot kell kiépítenie az új elnökkel és környezetével. A könyvtárosok egyelőre bizakodók, remélve, hogy megnyerhetik az új elnököt – aki kétszer volt már Mongólia miniszterelnöke, s abbéli minőségében fontos dekrétumot adott ki a Nemzeti Könyvtár státuszát illetően.)

Nemzetközi kapcsolatok

A stratégiai terven való közös gondolkodás, s a vele járó tanulási folyamat mellett a projekt fontos eredménye, hogy megerősítette az MNK külföldi kapcsolatait. Tekintve, hogy Mongólia sok szempontból rendkívül izolált ország, a projekt keretében kialakult új nemzetközi kapcsolatok (Orosz Állami Könyvtár, Svájci Nemzeti Könyvtár, Szingapúri Nemzeti Könyvtár), s az azokból adódó tapasztalatok elengedhetetlenek a stratégiai terv sikeres végrehajtásához. (Többek között e kapcsolatok egyik első eredménye az MNK új angol nyelvű honlapjának létrejötte: http://www.nationallibrary.mn/en_index.php.)

Új partnerség Mongólián belül

Az *eIFL.net* által létrehozott mongol könyvtári konzorcium (<http://www.eifl.net/cps/sections/country/mongolia>) az országon belüli szakmai együttműködés új alapjait rakta le, s új módjait teremtette meg. A stratégiai tervet kidolgozó team munkájában a nemzeti könyvtár munkatársain kívül számos egyéb nemzeti hatóság, alapítvány, kiadó, könyvtár stb. képviselője is részt vett, s az MNK – működése során először – valós és potenciális felhasználóit is bevonta a jövő tervezésébe.

Intézményi és strukturális reform?

A második workshop keretében esett szó a mongol könyvtárügy intézményi és strukturális reformjának szükségességéről. Végrehajtása azonban, termé-

szetesen, más fórum, más szerveződés feladata, e projekt a változásoknak csak katalizátoraként működhet (bár maga a feladat bekerült a stratégiai tervbe). Fontos kapcsolódó feladat a (könyvtári) humánerőforrás-fejlesztés.

Jogszabályi reformok fogadtatása

A stratégiai terv egyik központi eleme a szolgáltatások modernizálásához és a digitális kor elvárásainak megfelelő fejlesztésekhez szükséges jogszabályi keretek megteremtése. Alapvető a szerzői jogokkal kapcsolatos jogszabályok felülvizsgálta és modernizálása. E témában az eIFL-IP isztambuli konferenciáján (2009. március 25–27. /<http://www.eifl.net/cps/sections/services/eifl-ip/training/2009-istanbul/reading-material>) a Mongol Könyvtári Konzorcium ismertette álláspontját, amely szerint:

- A digitális korban a könyvtáraknak szolgáltatásaik bővítéséhez (s nem csupán használóik lenyűgözéséhez) képesnek kell lenniük digitális gyűjtemények, archívumok létrehozására.
- Megfelelő jogi keretek hiányában a könyvtárak nagyon hamar szerzői jogi szabálysértések elkövetésével lehetnek vádolhatók.
- A felhasználók jelenleg nem férhetnek hozzá a meglévő elektronikus forrásokhoz Mongóliában (még a könyvtárak által létrehozottakhoz sem), mert a szerzői jogi törvény nem engedélyezi digitális archívum létrehozását, és nem ad hozzáférést az elektronikus forrásokhoz az interneten keresztül sem.
- Az Oktatási, Tudományos és Kulturális Minisztérium elfogadta azokat a szabályzatokat, amelyek segítik a Nemzeti Könyvtár szolgáltatásainak technológiai fejlesztését, de ha a könyvtár vezetése e szabályzatok szerint járna el, megsértené a szerzői jogi törvényt.
- A mongol könyvtárak szerzői jogi kérdésekben nem tudnak érvényt szerezni sem saját érdekeiknek, sem a felhasználókéknak.
- A könyvtárosoknak nincs megfelelő tudásuk és tapasztalataik arra nézve, hogy hogyan alkalmazzák a szerzői jogi kivételeket, azok lehetőségeit szolgáltatásaikban.
- Mongólia szerzői jogokért felelős hatósága hajlandónak mutatkozik arra, hogy a könyvtári és információs közösséggel való tárgyalások szerint módosítsa a nemzeti szerzői jogi törvényt.

A legfőbb eredmény: maga a stratégiai terv

A tervet maguk a mongol könyvtárosok dolgozták ki, s nem az eIFL munkatársai. Eredetileg mongolul készült, bár angol fordítása elérhető a világhálón (<http://www.nationallibrary.mn/Strategy%20plan%202010-2016.pdf>).

A Mongol Nemzeti Könyvtár jelenleg nemcsak arra nem képes, hogy digitális infrastruktúra segítségével modern könyvtári szolgáltatásokat nyújtson, de arra is alig van módja, hogy ellássa a minimális nemzeti könyvtári szolgáltatásokat, pénzügyi és kapacitásbeli problémák miatt. Elengedhetetlen tehát egy gyors és radikális reform végrehajtása, mind a könyvtári szolgáltatások, mind a szolgáltatási környezet tekintetében – intellektuális, oktatási és tudományos értelemben egyaránt.

A stratégiai terv végrehajtására 2009–2015 között két fázisban kerül sor: 1. fázis (2009–2011), 2. fázis (2012–2015).

A dokumentum átfogó célokat és feladatokat fogalmaz meg, amelyek új jártasságokat, készségeket, új struktúrát, új döntéseket, új jogi környezetet és új beruházásokat igényelnek. Sikeres végrehajtása következtében a Mongol Nemzeti Könyvtár képes lesz 21. századi, új és megbízható, hosszú távon fenntartható szolgáltatásokat nyújtani felhasználóinak; hozzájárul a tudásalapú gazdaság és társadalom megteremtéséhez. Létrehozása és elfogadása jelentős eredménynek számít, ugyanakkor csak az első lépés megtételét jelenti. Számos szereplő félelemmel tekint végrehajtása elé, aggódik annak támogatottsága és sikeressége miatt. Ehhez az is hozzájárul, hogy az új könyvtárépület megépítésének munkálatai sem kezdődtek még el. Vannak azonban reményre okot adó jelek is: 2008 júniusában lerakták az alapkövet, és a mongol elnök megbízta Mongólia új kuvaiti nagykövetét azzal, hogy kövesse figyelemmel a könyvtárépítési projektet.

/SEGBERT-ELBERT, Monika – FUEGI, David: *Planning the Future of the National Library of Mongolia*. = *Ariadne*, 63. sz. 2010, április 30.
<http://www.ariadne.ac.uk/issue63/segbertElbert-fuegi>

(Kovácsné Koreny Ágnes)